

Dr hab. Jan A. Wendt, prof. UG
Instytut Geografii
Uniwersytet Gdański
Ul. Bażyńskiego 4, 80-309 Gdańsk
jan.wendt@ug.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Małgorzaty Wojtaszczyk
pt. Zachowania wyborcze wybranych mniejszości narodowych i etnicznych
oraz grup regionalnych w Polsce w latach 2000-2011

zrealizowanej na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych
Uniwersytetu Warszawskiego
pod kierunkiem **dr hab. Marcina Wojciecha Solarza, prof. UW**

Recenzja została opracowana na zlecenie Dziekana Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, przesłane dnia 07.03.2017. Dotyczy rozprawy napisanej przez mgr Małgorzatę Wojtaszczyk pod kierunkiem dr hab. Marcina Solarza, prof. UW, w dziedzinie nauk o Ziemi, w dyscyplinie geografia.

Badania z zakresu geografii politycznej zawsze znajdowały się w głównym nurcie polskiej geografii, jednak geografia elektoralna w pełni mogła rozwijać się dopiero po zmianie systemu politycznego po 1989r., stąd jej stosunkowo krótka historia i ważny poznawczo, jednak niezbyt obszerny dorobek publikacyjny w literaturze geograficznej. Dodatkowo geografiami elektoralną, a raczej analizą i oceną przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych, preferencji politycznych, czy wyników wyborów, współcześnie najczęściej zajmują się politolodzy, socjolodzy polityki czy po prostu dziennikarze. Tym bardziej cieszy możliwość recenzji pracy, w klasycznym geograficznym ujęciu, poświęconej geografii wyborczej, w której Autorka łączy dwa ważne zagadnienia badawcze geografii politycznej, mniejszości narodowe i etniczne w aspekcie przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych.

Ze względu na liczne wybory do parlamentu, sejmu i senatu, wybory samorządowe, prezydenckie czy do euro parlamentu, występuje duże zapotrzebowanie na takie analizy ze strony polityków, samorządowców, biznesu czy po prostu zaciekawionej przestrzennymi zmianami zachowań wyborczych opinii publicznej.

W opinii Recenzenta, Autorka w pełni sprostaa podjętym przy realizacji dysertacji wyzwaniom, wykazując przy tym znaczną wiedzę oraz znajomość literatury przedmiotu. Jednocześnie rozprawa nie jest pozbawiona pewnych mankamentów, o czym Autorka sama pisze we wprowadzeniu do pracy. Jednak przedstawione zastrzeżenia i uwagi należy traktować przede wszystkim jako wskazówkę do przyszłych badań, ewentualnie dla przygotowywania publikacji. Nie zmieniają one zdecydowanie pozytywnej oceny przeprowadzonych badań oraz wysokiej oceny samej rozprawy.

W niniejszej recenzji najpierw przedstawiono uwagi o charakterze ogólnym, a potem zaprezentowano ocenę treści rozprawy. W podsumowaniu wskazano główne walory pracy, a całość odniesiono do standardowych wymogów stawianych rozprawom doktorskim i przedstawiono wniosek końcowy.

Uwagi ogólne

Praca doktorska mgr Małgorzaty Wojtaszczyk składa się z 470 stron maszynopisu, w tym z 313 stron pracy oraz ponad stu pięćdziesięciu stronicowego aneksu, w którym zawarto wyjątkowo bogate opracowanie graficzne prezentujące przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych wybranych mniejszości narodowych i etnicznych w wyborach parlamentarnych, do parlamentu europejskiego oraz prezydenckich (razem w pracy jest prawie pięćset map). A także wyniki wyborów oraz korelacje pomiędzy odsetkiem opisywanej mniejszości a wynikami wyborów. Poza wprowadzeniem, praca składa się z czterech rozdziałów, zakończenia, literatury, spisów rycin, tabel, fotografii oraz wykazu skrótów. A skoro o skrótach, Recenzent pozwolił sobie na uproszczenie precyzującego badane grupy ludności zwrotu „wybrane mniejszości narodowe i etniczne oraz grupy regionalne”, do zapisu mocno skróconego – „wybrane mniejszości”, który używa w dalszej części recenzji.

Za główny cel pracy mgr Małgorzata Wojtaszczyk uznała próbę opisanie, scharakteryzowanie i wyjaśnienia zachowań wyborczych wybranych mniejszości w Polsce (s. 12). W przyjętej hipotezie badawczej założyła, iż ewentualne odmienne zachowania wyborcze analizowanych grup mniejszości wykazać można przede wszystkim w regionach tradycyjnie zamieszkałych przez te mniejszości. A jednocześnie uznała, iż wykazane odmienności w ich zachowaniach wyborczych nie mają znaczącego wpływu na ostateczne wyniki wyborcze w skali kraju.

Wśród najważniejszych ogólnych zastrzeżeń co do realizacji dysertacji wskazać należy uwagi, które Autorka także uznała za istotne przy realizacji podjętych badań, wyjaśniając przyjęte założenia badawcze i uogólnienia, co jednak nie umniejsza ich znaczenia w procesie wyjaśniania i weryfikacji postawionej hipotezy badawczej. Jak sama słusznie pisze, ze względu na brak informacji o przynależności narodowo etnicznej wyborców w praktyce nie ma możliwości stwierdzenia jak głosują przedstawiciele poszczególnych mniejszości, a jedynie stwierdzić można jakie są wyniki wyborów gminach, w których zamieszkuje ponad 10% osób deklarujących przynależności do poszczególnych mniejszości, co nie oznacza poparcie jakiegokolwiek opcji przez mniejszości narodowe, a jedynie poparcie dla określonej partii w badanej gminie.

Generalnie można również zgodzić się z założeniem Autorki o dużej zgodności wyników wyborów do sejmu RP z wynikami w wyborach do senatu RP, chociaż w przypadku mniejszości kaszubskiej, nie zawsze ma to miejsce. Głosy tej mniejszości często miały znaczący wpływ na wybory jednego z senatorów w regionie, nie zawsze z tej samej opcji politycznej, która zdobyła głosy w wyborach do sejmu. Trudno natomiast zgodzić się z decyzją Autorki o rezygnacji z prezentacji wyników wyborów samorządowych i ich analizy pod kątem zróżnicowania wyników wyborów w gminach zamieszkałych przez mniejszości. Argumentem za rezygnacją z analizy wyborów samorządowych według mgr Wojtaszczyk jest ich regionalna specyfika i różnorodność kandydatów (s.13), co oczywiście, jednak właśnie w wyborach samorządowych wyraźnie widać wpływ mniejszości na wybory władz gminy czy też powiatu. Co jest szczególnie widoczne przy analizie wyników wyborów w powiecie sejneńskim z mniejszością litewską czy licznych gminach Kaszub i Opolszczyzny, odpowiednio z wpływem na wyniki wyborcze Kaszubów i mniejszości niemieckiej. W czterech ostatnich wyborach samorządowych w sejmiku województwa opolskiego mniejszość niemiecka miała 6-7 posłów na 30 mandatów, osiągając poparcie wyborcze od 18,6% (2002) do 14,9% (2014).

Rozprawa ma zdecydowanie charakter jakościowy, o czym świadczą zarówno obszerna analiza literatury przedmiotu, analiza dokumentów programowych organizacji społecznych i politycznych, jak i analiza informacji uzyskanych z wywiadów eksperckich częściowo ustrukturyzowanych. Uzyskane wyniki zostały dodatkowo potwierdzone przez Autorkę po przeprowadzeniu analizy współzależności występowania mniejszości narodowych oraz wyników poszczególnych partii z

wykorzystaniem współczynnika korelacji Pearsona oraz współczynnika korelacji rang Spearmana. Zwłaszcza ten pierwszy potwierdza wyniki badań bazujących na analizie porównawczej map wykonanych metodą kartogramu oraz ponad 450 map pokazujących frekwencję i wyniki poszczególnych analizowanych wyborów, które stały się podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy.

Uzasadnienie wybranego okresu badań, czyli ich zawężenia do wyborów z lat 2000-2011, biorąc pod uwagę przytoczoną w pracy argumentację jest do przyjęcia, chociaż aż prosi się, ze względu na ciekawość badawczą o poszerzenie tej pracy o wyniki wyborcze z ostatnich wyborów prezydenckich i parlamentarnych.

Należy podkreślić, iż zdaniem recenzenta najbardziej wartościową część pracy stanowi zastosowanie klasycznej w geografii analizy map wykonanych metodą kartogramu, co w zalewie literatury politologicznej opisującej zachowania wyborcze wyraźnie podkreśla wartość badań geograficznych przy opisie i diagnozie zachowań wyborczych. Podobnie wysoko oceniam wkład pracy Autorki w wykonanie setek map a dodatkowo docenić należy analizę nie tylko geograficznej, ale też i historycznej, politologicznej i socjologicznej literatury przedmiotu (rozdziały 1 i 2).

Ocena zawartości pracy

Prace rozpoczyna **wprowadzenie**, które Autorka zaczyna od obszernej dyskusji literatury poświęconej problematyce badań nad mniejszościami narodowymi, zwłaszcza w ujęciu geografii politycznej. Prezentuje zarys rozwoju tych badań oraz wskazuje na cztery nurty badawcze w geografii wyborczej. Słusznie wskazuje na znaczący udział prac z zakresu badań socjologicznych, politologicznych oraz ujmujących prawne aspekty wyborów, wykazując słabość ujęcia metodologicznego w tej dziedzinie badań. Następnie mgr Wojtaszczyk uzasadnia wybór tematu, przedstawia cel i hipotezę badawczą postawioną w pracy, aby przejść do określenia zakresu badań i uzasadnienia ograniczenia ich ram czasowych. W mojej opinii ta część pracy chociaż w pełni poprawna, w części dyskusji problemów metodologicznych zasługuje, a zwłaszcza uzasadnienie wyboru metod badawczych, na obszerniejszy opis i uzasadnienie ich wyboru.

Rozdział pierwszy poświęcony został ogólnym i historycznym informacjom o genezie i sytuacji wybranych mniejszości narodowych (białoruskiej, litewskiej, niemieckiej i ukraińskiej), mniejszości etnicznej (łemkowskiej) i grupie regionalnej (kaszubskiej) w klasycznym ujęciu historycznym do 2000r. Ujęcie w założeniu

prowadzące do opisu pojawienia się, rozwoju osadnictwa, sytuacji wybranych mniejszości w podziale na okresy do II wojny światowej, w latach 1945-1989 i po 1989r. wydaje się albo zbyt skrótowe, chociaż jego rozwinięcie znacznie powiększyłoby i tak obszerną już pracę, albo zbyt szczegółowe jak na zarys prezentowanego zagadnienia. **Rozdział drugi** to bardzo szczegółowa i rzetelnie wykonana prezentacja stanu prawnego, liczebności i aktualnej sytuacji mniejszości w Polsce. Ta ostatnia, poza literaturą przedmiotu oparta na przeprowadzonych z przedstawicielami mniejszości wywiadach zasługuje na podkreślenie i wyróżnienie. **Rozdział trzeci** zawiera w trzech kolejnych podrozdziałach dobrze opisane: aktywność mniejszości w latach dziewięćdziesiątych, charakterystykę ugrupowań politycznych i kandydatów w wyborach prezydenckich, a w ostatnim podrozdziale różnicowanie przestrzenne wyników wyborów do sejmu, do unijnego parlamentu oraz prezydenckich przeprowadzonych w latach 2000-2011.

Kluczowy dla pracy **rozdział czwarty** zawiera bardzo dobry opis i analizę zachowań wyborczych mniejszości oraz zasługującą na naprawdę wysoką ocenę analizę uwarunkowań tychże zachowań, w wielu przypadkach na poziomie gminy. Na wysoką ocenę zasługuje zwłaszcza analiza trudnej w opisie ze względu na rozproszenie mniejszości ukraińskiej i łemkowskiej. Podkreślić także należy bardzo dobry opis zachowań wyborczych ludności kaszubskiej i ukazanie zmian w jej zachowaniach wyborczych, zwłaszcza wyraźnego „przesunięcia” poparcia wyborczego w kolejnych wyborach z dominującej w województwie pomorskim Platformy Obywatelskiej na korzyść Prawa i Sprawiedliwości, kosztem zawsze słabego na Kaszubach SLD (s. 272-3; s. 275-276).

Ostatnią część pracy stanowi **zakończenie**, w którym mgr Małgorzata Wojtaszczyk podsumowała wyniki przeprowadzonych badań, wskazała na wspólne dla mniejszości czynniki zachowań wyborczych, oraz wyraźną odrębność zachowań wyborczych ludności kaszubskiej. Wyniki badań, z czym mogę w pełni się zgodzić, pozytywnie weryfikują postawioną w dysertacji hipotezę. Na końcu rozprawy znajduje się spis wykorzystanych w pracy materiałów w podziale na druki zwarte, rozdziały w pracach zbiorowych, artykuły naukowe, akty prawne oraz materiały źródłowe i strony z internetowe. Obszerna literatura, dobrze dobrana i w pełni reprezentatywna stanowi mocną stronę tej pracy. Zamieszczono także porządnie wykonane spisy rycin, tabel i autorskich fotografii oraz wykaz użytych w pracy skrótów.

Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje aneks do tej dysertacji, zwłaszcza ponad czterysta autorskich map prezentujących wyniki wyborów w poszczególnych województwach w podziale na mniejszości, rodzaje wyborów i poszczególne wybory w kolejnych latach. Kolejne aneksy zawierają wyniki wyborów w analizowanych gminach oraz korelacje pomiędzy poszczególnymi mniejszościami w gminach a wynikami komitetów wyborczych.

Wniosek końcowy

Reasumując, należy uznać, że **Autorka zrealizowała przedstawione na wstępie cele badawcze i pozytywnie zweryfikowała hipotezę badawczą**. Jako główne walory naukowe recenzowanej pracy wymienić trzeba:

- poprawny dobór i zastosowanie wybranych metod badawczych;
- sumienność i kompletność przeprowadzonej analizy;
- analizę historyczną pochodzenia poszczególnych mniejszości;
- szczegółową analizę zachowań wyborczych mniejszości;
- bardzo dobrą analizę uwarunkowań zachowań wyborczych;
- wskazanie istotnych różnic wśród objętych badaniem zachowań wyborczych grup mniejszości;
- bogaty, bardzo dobrze wykonany materiał kartograficzny, zasługujący na podkreślenie, zarówno ze względów merytorycznych, jak wyraźnie weryfikujący postawioną w pracy hipotezę badawczą.

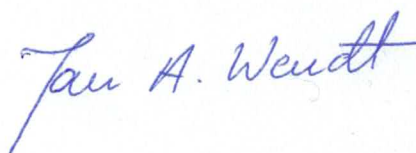
Wśród nielicznych słabości pracy wskazać można wymagającą w mojej opinii rozbudowania część metodologiczną mankamentów pracy wymienić należy wyraźną słabość opisu wybranych metod badawczych, albo zbyt krótki, lub może nawet zbędny w tej postaci rozdział pierwszy opisujący pochodzenie i wybrane historyczne uwarunkowania zmian mniejszości w Polsce. Ale tu trudny wybór, albo znaczne poszerzenie objętości pracy, albo po prostu przyjęcie analizy zachowań wyborczych mniejszości ze skróconym w stosunku do obecnego w pracy rozdziałem o jej genezie i sytuacji do 2000r.

Odnosząc całość opracowania do wymogów stawianych zgodnie z ustawą rozprawom doktorskim (Ustawa o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym oraz Stopniach i Tytule w Zakresie Sztuki, z dnia 14 marca 2003 roku, z późniejszymi zmianami), należy uznać, że recenzowana dysertacja doktorska:

- z całą pewnością **dotyczy tematyki aktualnej**; a przede wszystkim tematyki o interesującej nie tylko znawców zagadnienia, ale także dla każdego obywatela; zostały w niej **poprawnie sformułowane cele i hipotezy badań, te pierwsze zostały zrealizowane, a hipoteza badawcza pozytywnie zweryfikowana**;
- **poprawnie przyjęto zakres przedmiotowy i czasowy**;
- **układ pracy jest logiczny**, chociaż proporcje poszczególnych podrozdziałów (np. w rozdz. 1) nie zawsze są moim zdaniem optymalne;
- **umocowanie w literaturze przedmiotu jest bardzo dobre**;
- **język jest poprawny**;
- **wyciągnięte wnioski są poprawne**.

Reasumując, przedstawiona rozprawa jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego. Dowodzi dużej wiedzy teoretycznej Autorki i jej zdolności do samodzielnej pracy badawczej. Tym samym, z pełnym przekonaniem uważam, iż zgodnie z Ustawą o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym oraz Stopniach i Tytule w Zakresie Sztuki, z dnia 14 marca 2003 roku, **może być ona podstawą nadania mgr Małgorzacie Wojtaszczyk stopnia naukowego doktora**. Dlatego też stawiam wniosek o dopuszczenie mgr Małgorzaty Wojtaszczyk do kolejnych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie uważam, że celowe jest opublikowanie pracy w całości (po koniecznych korektach i skrótach).

Mając na względzie merytoryczną jakość wykonanej pracy doktorskiej, szczegółowość przeprowadzonych analiz, nakład pracy poświęconej na wykonanie badań i osiągnięte wyniki, uważam pracę doktorską za mgr Wojtaszczyk bardzo dobrą i wnioskuję do Rady Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego o wyróżnienie tej dysertacji.

Gdańsk, dnia 04.04.2017r.